

NATO YENİ STRATEJİK KONSEPTİ NEDİR, NE DEĞİLDİR?

Tacan İLDEM, Büyükelçi (E), EDAM Başkanı

NATO Devlet ve Hükümet Başkanları 29-30 Haziran'da Madrid'de düzenlenen Zirve toplantısında İttifakın yeni Stratejik Konseptini kabul ettiler¹. Konuyla ilgili olarak Zirveye giden süreçte görüşlerimi değişik vesilelerle açıklamış biri olarak² konunun ülkemizde ele alınış şeklini ve tartışmalarda öne çıkan hususları Zirvenin ardından elimden geldiğince izlemeye çalıştım. Bu konuda geniş bilgi ve deneyim birikimine dayanılarak paylaşılan kimi isabetli analizi görmekten memnuniyet duydum³. Öte yandan değişik haber mecralarında herhalde Konsepti tam olarak okuyamamış uzmanların, uluslararası ilişkilerde önem taşıyan nüansları kaçırarak yanlış sonuçlara vardıklarına da tanık oldum. Konu önümüzdeki dönemde gündemde kalmayı sürdüreceğinden bazı düşüncelerimi paylaşarak kendi yönümden tartışmalara mütevazî bir katkıda bulunmakta yarar gördüm.

NATO'nun Stratejik Konsepti değişen uluslararası güvenlik ortamı karşısında İttifakın kendisini nasıl uyarlaması gerektiğine ilişkin uzun erimli bir siyasa belgesi, bir yol haritası niteliğindedir. Bir önceki Stratejik Konseptin 2010 yılında kabul edildiği dikkate alınırsa yeni Konseptin de İttifak çalışmalarına 2030 yılı ve ötesindeki dönemde yol göstereceği söylenebilir.

Bu temel siyasa belgesinin kısa ve açık olması önem taşır. Kanaatimce NATO'nun yeni Stratejik Konsepti bu açıdan amacı karşılamaktadır. Kısa ve açık oluşu, muğlak kavramlardan ve kafa karıştıracak ayrıntılardan kaçınılmış olması olumlu ve belirleyici özelliğidir. Avrupa Birliği'nin benzer bir belgesi olan ve geçtiğimiz Mart ayında AB üyesi ülkeler Devlet ve Hükümet Başkanlarıca onaylanan Stratejik Pusula 47 sayfa iken NATO'nun Stratejik Konsepti 13 sayfadır.

Amaç ve İlkeler

Konseptin "Amaç ve İlkeler" bölümünde başta ABD olmak üzere Kuzey Amerika'nın Avrupa'nın savunmasına olan katkısını yansıtan Transatlantik bağın korunması yanısıra müttefiklerin paylaştığı ortak değerlerin önemini vurgulandığı görülmekte. İttifakın kuruluş belgesi olan Washington Antlaşmasının giriş bölümünde de ifadesini bulan demokrasi, bireysel özgürlükler ve hukukun üstünlüğünün meydana getirdiği bu ortak değerlerin önemine Devlet ve Hükümet Başkanlarının ortak iradelerini yansıtan Madrid Zirve Bildirisinde de değinilmiş olması bir rastlantı değil. Gerçekten 6 Ocak Kongre baskınında gördüğümüz gibi önemli bir demokrasi olan ABD'de de karşılaşılabilen ve diğer bazı müttefikler bakımından da geçerliliği tartışma götürmez nitelikteki demokratik uygulamalardaki geriye gidişin önüne geçilip, zayıflıkları ortadan kaldıracak çabalara bundan sonra daha fazla ihtiyaç duyulacak. Bu, özellikle demokrasilerle otokratik rejimlerle yönetilen ülkeler arasındaki ayrımın küresel stratejik rekabetin giderek daha fazla kendisini hissettireceği yeni güvenlik ortamında önem ve öncelik taşıyacak.

"Amaç ve İlkeler" bölümünde "NATO'nun eşsiz, gerekli ve vazgeçilmez bir transatlantik danışma forumu" olduğundan söz edilmesi ve müttefiklerin tek tek ya da kolektif güvenliklerini ilgilendiren tüm meselelerde danışma ve eşgüdümde bulunulacağına vurgu yapılması memnuniyet verici bir husustur. Hatırlanacağı üzere Fransa Cumhurbaşkanı Macron 2019 Ekim'inde Economist dergisine verdiği mülakatta NATO'dan "beyin ölümü gerçekleşmiş" bir örgüt olarak bahsetmişti. Kendisini böyle bir beyana sevkeden nedenler arasında o tarihlerde ABD'nin Suriye'den tek yanlı kuvvet çekme

¹ https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf

² <https://edam.org.tr/en/what-to-expect-from-natos-new-strategic-concept/>

<https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/network-reflections-what-should-we-expect-from-the-nato-summit/>

³ <https://fikirturu.com/jeo-strateji/madrid-ve-sonrasi-neden-cok-sey-degisecek/>

kararı, Türkiye'nin ise yine Suriye'de ulusal sınır ötesi hareket başlatma kararını açıklaması bulunmaktaydı. Macron tarihi açıdan Fransa'nın söz hakkına sahip olması gerektiğine vehmettiği bir coğrafyada ülkesinin kaale alınmamış olmasından rahatsızdı. NATO'nun müttefiklerin güvenliğini de etkileyebilecek bu gelişmelerde bir danışma forumu olma iddiasını yerine getirememiş olmasından da şikayetçiydi. Ne var ki Macron'un unuttuğu husus ülkesinin uluslararası ve bölgesel örgütler arasında kafasında geliştirdiği bir iş bölümü çerçevesinde her meselenin, ki Suriye'deki iç savaş bunlardan biriydi, NATO'da danışmalara konu yapılmaması yönündeki geleneksel yaklaşımıydı. Umarız bundan böyle Fransa'nın bu geleneksel tutumunu terketmesi sonucunda NATO'da her müttefik açısından güvenlik endişesi olabilecek herhangi bir konunun, NATO ilk mukabele merci olmadığı hallerde dahi, masaya getirilip müttefikler arasında tartışılabilsin.

Washington Antlaşmasının 4. Maddesi müttefikler arası danışmaları düzenlemektedir. Buna göre müttefiklerden herhangi birinin kanaatine göre toprak bütünlüğü, siyasal bağımsızlık veya güvenliğin tehdit altında olması durumunda müttefikler aralarında danışmalarda bulunabilmektedirler. Bu maddeyi işleterek, ya da bu maddeye dayanmadan kendi talebiyle belli bir güvenlik endişesine dair danışmalar gerçekleştirilmesi için Konseyin son yıllarda toplanmasına en çok ön ayak olan müttefik ülke Türkiye'dir (Rus savaş uçağının düşürülmesi sonrası gerçekleşen Konsey danışmaları sadece bir örnektir).

NATO'nun bir önceki Konseptte de belirtildiği şekilde kolektif savunma, bunalım yönetimi ve işbirliğine dayalı güvenlik üç temel görevi olmayı sürdürecektir. Bunalım yönetimine ilişkin görevin adının yeni Konseptte "bunalım önleme ve yönetim" biçiminde değiştirilmiş, bunalımların kaynağındaki sorunlara da diğer uluslararası örgütlerle birlikte eğilimesi gerekeceği anlayışının yansıtılmış olduğu görülmektedir. Bunalım önleme ve yönetme görevi çerçevesinde NATO'nun sivil yetenekler dahil kapasitesinin güçlendirilmesi de amaçlanacaktır. Bunalımların çatışmaya dönüşmesine imkan vermeyecek kapasite ve yeteneklerin gerek İttifak içinde, gerek ortaklarla ilişkilerde artırılması yoluna gidilecektir.

Stratejik Ortam ve Ana Tehdit Kaynakları

"Stratejik Ortam" başlıklı bölüm 2010 yılında kabul edilen önceki Stratejik Konseptin hazırlandığı dönemdekinden çok daha farklı ve İttifak açısından endişe nedeni bir güvenlik ortamının varlığını ortaya koymaktadır. Gerçekten önceki Konseptte stratejik işbirliği ortağı olarak tanımlanan Rusya bugün NATO'nun ana tehdit kaynaklarından biri haline gelmiştir. Rusya 2014 yılında egemen bir devlet olan Ukrayna'nın tanınmış sınırları içinde kalan Kırım'ı gayri meşru ve gayri hukuki biçimde ilhak etmiş ve hibrit savaş konseptine uygun eylemlerle Ukrayna'nın doğusunda Donbas bölgesini istikrarsızlaştırmayı hedeflemiştir. 2022 yılına gelindiğinde ise artık Avrupa'da barış ortamından söz edilemeyecek koşullar Rusya'nın Ukrayna'da başlattığı Avrupa güvenliğinin dayandığı temel ilkeleri (ülkelerin bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğünün tanınması; ülkelerin uluslararası tanınmış sınırlarına saygı gösterilmesi; diğer egemen devletlere karşı kuvvet kullanmama ve kullanma tehdidinde bulunmama yükümlülüğüne riayet edilmesi; ve egemen devletlerin güvenliklerini sağlayacak tercihlerine, başka bir deyişle askeri bir ittifaka katılıp katılmama kararına saygı gösterilmesi) ihlal etmesiyle ortaya çıkmıştır⁴. Dolayısıyla Rusya kendisinin siyasa ve eylemleriyle yol açtığı bu durum nedeniyle "müttefiklerin güvenliğine ve Avrupa-Atlantik bölgesinde barış ve istikrara en önemli ve doğrudan tehdit" olarak tanımlanmaktadır. Rusya'nın bu tanımlamayı hak eden yakın geçmişte attığı adımlar bu bağlamda sıralanmaktadır. Rusya'yla bir çatışma peşinde olmayan ve ona yönelik tehdit oluşturmayan NATO'nun Rus tehdit ve düşmanca eylemlerine birlik içinde ve sorumluluk anlayışıyla mukabele edeceği, tüm müttefikler için caydırıcılık ve savunmanın önemli ölçüde güçlendirileceği, Rusya'nın tehdidine karşı direnç ve dayanıklılığın artırılacağı vurgulanmaktadır. Rusya ile iletişim kanallarının herhangi bir riskin azaltılması, gereksiz tırmanmanın

⁴ <https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2022/01/220121-Ukrayna.pdf>

önlenmesi ve şeffaflığın sağlanması amacıyla açık tutulacağı, ilişkilerdeki bir değişikliğin ise Rusya'nın saldırgan tutumundan vazgeçmesi ve uluslararası hukuka tümüyle uyması durumunda mümkün olacağı da kaydedilmektedir.

Stratejik Konseptte "terörizmin, her biçim ve tezahürüyle, NATO üyesi ülkeler vatandaşlarının güvenliği ve uluslararası barış ve refah açısından en doğrudan asimetrik tehdit" olarak ana tehdit kaynaklarından bir diğeri olarak tanımlanması terörden en fazla çekmiş müttefik olarak Türkiye açısından büyük önem taşımaktadır. Terörist grupların imkan ve yeteneklerini yeni teknolojilerden de yararlanmak suretiyle genişletme çabalarına Konseptte dikkat çekilmektedir. Terörle mücadelenin kollektif savunma açısından gerekliliği üzerinde durulmakta ve bütüncül bir yaklaşımla terörizmle bütüncül bir yaklaşım temelinde NATO'nun üç temel görevini kapsayacak biçimde mücadele edeceği belirtilmektedir. Bu hususlar ülkemiz bakımından önemli kazanımlardır. Bununla birlikte terör örgütü sınıflandırmasına dahil edilen örgütler konusunda ABD başta olmak üzere bazı müttefiklerle aramızdaki görüş ayrılıklarının giderilmesi bundan sonra İttifak içi birlik ve dayanışma bakımından önem taşıyacak bir husus olmayı sürdürecektir.

Her ne kadar mevcut jeopolitik ortamda İttifakın Doğu'sundan gelen tehdide (Rusya) öncelik verilip, ona odaklanılmasını savunan bir kesim mevcut olsa da İttifakın her yönden gelebilecek tehdit ve sınamaya karşı 360 derece anlayışıyla hazırlıklı olmasının önemi yadsınamaz. Nitekim yeni Stratejik Konseptte Afrika, Sahel ve Ortadoğu bölgesindeki çatışma, kırılma ve istikrarsızlığın neden olduğu terörizm ve düzensiz göç gibi sınamaların müttefiklerin güvenliği üzerindeki etkileri üzerinde durulmaktadır. Gerçekten NATO'nun Güney'indeki bu sınamalar ihmal edilemeyecek niteliktedir. Dikkatini sadece Rusya'ya odaklamış kesimlerin göz önünde bulundurmaları gereken husus ise Rusya'nın sadece Doğu (ve tabii Kuzey'de) değil Güney'de de mevcudiyetidir. Dolayısıyla 360 derece bakış açısının korunması sadece Rus tehdidinde odaklananlar bakımından da bir gereklilik oluşturuyor olmalıdır.

Her ne kadar NATO bir savunma İttifakı olsa da müttefik ülke topraklarının her karışının savunulması konusundaki güç ve kararlılıktan kimsenin kuşkusu olmaması gerekir. Bu bağlamda tüm müttefiklerin egemenliklerinin ve toprak bütünlüklerinin korunacağı ve herhangi bir saldırgan tarafa karşı üstünlük sağlanacağına Stratejik Konseptte yer verilmektedir. NATO'nun caydırıcılık ve savunmasının nükleer, konvansiyonel ve füze savunma yeteneklerinin uygun bir bileşimine dayanacağı ve uzay ve siber yeteneklerle tamamlanacağı da Konseptte kayıtlıdır. Potansiyel bir saldırı ihtimaline karşı karada, denizde ve güçlendirilmiş entegre hava ve füze savunma sistemi dahil eldeki vasıtalarla havada esaslı ve daimi varlığın sağlanacağı belirtilmektedir. Olası saldırının bertarafında ileride yerinde konuşlu, farklı hareket sahalarını (multi-domain) kapsayan muharebeye hazır kuvvetler ve güçlendirilmiş komuta kontrol düzenlemeleri, önceden depolanmış silah ve mühimmat ve gerekli altyapıyla herhangi bir müttefiki kısa ihbar süresinde ya da derhal takviye edecek önlemler bu caydırıcılık ve savunmanın unsurları olarak göze çarpmaktadır.

Çin nasıl ele alınıyor?

Yeni Stratejik Konseptte Çin'in açıklanmış hedefleri ve diğer ülkeleri belli bir davranışa sevkedecek baskıcı politikalarının müttefiklerin çıkarları, güvenliği ve paylaştıkları değerler bakımından bir sınama oluşturduğu belirtilmektedir. NATO yeni Stratejik Konseptinin hazırlanmasına yol açan 2030 yıllarına yönelik değerlendirme sürecinde Genel Sekreter tarafından 2019 Londra NATO Liderler Toplantısı kararı ışığında oluşturulan ve benim de içinde yer aldığım Bağımsız Uzmanlar Grubunun 2030 ve ötesi döneme ilişkin bir vizyon ortaya koymayı ve tavsiyelerde bulunmayı amaçlayan çalışmalarında da Çin önemli bir konu başlığı olarak karşımıza çıkmıştı. Nitekim hazırlayıp Genel Sekretere sunduğumuz ve sırasıyla Dışişleri ve Savunma Bakanları toplantılarıyla geçen yılki Zirvede Devlet ve Hükümet Başkanlarının 2030 gündemini belirleme çabasında dikkate aldıkları "NATO 2030: Yeni Çağ İçin

Birliklilik” başlıklı raporumuzda⁵ da Çin’e önemli bir yer vermiştik. Bunu yaparken 2019 Aralık’ta NATO Devlet ve Hükümet Başkanlarının Londra’daki toplantıları sonunda yayınladıkları bildiriye yönelik yönelim temelinde Çin’i NATO’ya yönelik bir tehdit olarak belirtmeyip bir sinama olarak kabul etmiştik. Çin’i sadece sinamalar değil, fakat fırsatlar penceresinden de değerlendirilmesi gereken küresel bir aktör olarak tanımlamış ve küresel stratejik rekabet içinde başat nitelikteki bu oyuncu ile NATO’nun uygun angajman düzeneklerinden yararlanması gereğinin altını çizmiştik. Yeni Stratejik Konsept de esasen bu çizgiyi korumuştur. Geçtiğimiz günlerde bir televizyon kanalındaki haber programındaki katılımcı uzmanlardan birinin belirttiği şekilde Çin ilk kez bir NATO belgesinde zikrediliyor değildir. Zira az önce de işaret ettiğim şekilde Çin’e ilk kez 2019 Londra Liderler Bildirisinde atıfta bulunmuştur. Stratejik Konsept belgesinde ilk kez zikrediliyor olduğu ise doğrudur.

Aynı televizyon tartışma programında bir katılımcının NATO’nun Çin’i kendisine yönelik yeni bir “tehdit” olarak gördüğünden bahsetmesi, sunucu/moderatörün ise “NATO Çin’i düşman ilan etti” beyanını programın akışı içinde birkaç kez tekrarlaması ve alt yazı olarak bu beyana değinilmesi ise yazımın başında belirttiğim nüansların kaçırıldığı tartışmalara örnek niteliktedir. Nüanslar dış politikada önemlidir, adeta “şeytan ayrıntıda saklıdır”değişiminin ne kadar isabetli olduğunu gösterir bir alandır. Çin gerçekten günümüzde geniş yelpazede pek çok siyasi, ekonomik ve askeri vasıtayı kullanmak suretiyle küresel ayak izini genişletmeyi ve askeri gücünü artırmayı amaçlamaktadır. Bunu yaparken ise şeffaflıktan uzak adımlar atmaktadır. Çin’in Batılı toplumları hedef alan zararlı hibrit ve siber operasyonları, hasmane söylemi ve dezenformasyon faaliyetleri İttifak güvenliği bakımından dikkate alınması gereken bir olgudur. Anılan ülkenin Rusya ile geliştirdiği stratejik işbirliğinin nereye evrileceği ise yakından izlenmesi gereken bir diğer husustur. ABD’nin geçmişteki ulusal strateji belgelerinde Çin’e bakış açısıyla önceliğini Asya-Pasifik bölgesine vermiş olduğu sır değildir. ABD’nin son yıllarda NATO içinde de Çin’e ilişkin değerlendirmelerin keskinleşmesinde öncü rol oynadığı doğrudur. Ancak ABD’nin müttefik ülkelerin de benimsemesini tercih edeceği bir tanımlamayı ve bu tanımlamaya uygun olası ortak eylem stratejisi belirlenmesini sağlayamadığı görülmektedir. Unutulmaması gereken çoğu Avrupalı müttefikin Çin’i bir ticari ortak olarak görmeleridir. Nitekim AB Stratejik Pusula belgesi Çin’den “işbirliği ortağı, yarışma içinde bulunan ekonomik güç (competitor) ve sistemik rakip (rival)” olarak söz etmektedir. Bazı AB ve NATO üyesi ülkenin Çin’in “Kuşak Yol Girişimi” içinde yer aldıkları da bilinmektedir. Ancak otokratik rejimin belirlediği iddialı hedeflere varmadaki çabası, Avrupa-Atlantik alanındaki sadece yükselen ekonomisiyle değil fakat askeri varlığını da hissettirdiği güç projeksiyonu ile Çin artık uzaktaki bir aktör değil, kendisini farklı alanlarda hissettiren “uzaktaki yakın” konumundadır. Bazı müttefik ülkelerde kritik altyapı tesislerinin kontrolünün Çin’de olduğu da bilinmektedir. Tüm bu hususlara karşın NATO 2030 raporunda belirttiğimiz şekilde şu an itibarıyla Çin NATO’ya doğrudan askeri bir tehdit oluşturmamaktadır. Dolayısıyla NATO’nun yeni siyasa belgesinde Çin’i tehdit ya da düşman olarak tanımlamaktan özenle kaçındığı gerçeği gözden kaçırılmamalıdır. NATO’nun Çin ile yapıcı bir angajmana açık ve karşılıklı şeffaflığı sağlayacak adımlardan yana olduğunun Konseptte belirtilmiş olması önemlidir. Bu NATO’nun niyetlerinin herhangi bir kuşku ve yanlış anlamaya yol açmadan Çin’e doğrudan aktarılması bakımından gereklidir. Aksi takdirde olası yanlış anlamaların boyutu Çin’in sadece Rusya’nın NATO’ya ilişkin değerlendirmelerini dinlemesi suretiyle genişleyecektir. Öte yandan halen işlevini yitirmiş, özellikle nükleer silahlar alanındaki, silahların denetimi enstrümanlarının ihyası ve günümüz gereksinmelerini karşılayacak şekilde güncellenmesi ve Çin’in bu çabalara bir paydaş olarak dahil edilmesi gereklilik arz etmektedir.⁶ Çin’in tahrikkar olarak nitelediği yeni Stratejik Konseptin Beijing’de daha iyi anlaşılmasını sağlayacak zamanlı ve düzenli bir diyalog ihtiyacı kanaatimce bundan sonra her zamankinden daha fazla hissedilecektir.

NATO küresel mi oluyor?

⁵ https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf

⁶ <https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2022/02/220207-NATOChina-2.pdf>

Yeni Stratejik Konseptte ilişkin tartışmalarda bir diğer gözden kaçırılan nüans ise NATO'nun "daha küresel bir yaklaşım benimsemesi" gereğiyle "küresel bir role soyunması" arasındaki farktır. Genel Sekreter Stoltenberg Bağımsız Uzmanlar Grubu olarak bizimle bir araya geldiği ilk toplantıda 2019 Londra Liderler toplantısı direktifi çerçevesinde bizden bekleneni anlatırken, NATO'nun özellikle 2014 yılından bu yana gerçekleştirdiği askeri transformasyonu sürdürerek askeri açıdan güçlü kalmaya devam etmesi gerektiğini, öte yandan bu askeri transformasyona eş düşecek biçimde siyasi rolünü güçlendirmesinde zaruret bulunduğunu, keza artık bir coğrafi bölgenin ya da ülkelerin sınırlarının önemini ortadan kaldıran terörizm, iklim değişikliği, hibrit ve siber saldırılara karşı İttifakın mukabele gücü ve dayanıklılığını artıracak daha küresel bir yaklaşıma ihtiyaç olduğunu belirtmişti. Biz de esasen raporumuzda buna uygun tavsiyeler ortaya koymuştuk. Burada amaç asla NATO'nun bir bölgesel örgüt olma vasfını gözardı edecek biçimde adeta "dünya polisliği" rolüne soyunmak değildir. Ancak kara, deniz, hava, siber ve uzay gibi NATO'nun hareket alanlarına olumsuz etkide bulunacak küresel tehdit ve potansiyel saldırılara karşı durumsal farkındalığı güçlendirecek ve bunlara karşı İttifaka direnç kazandıracak imkan ve kabiliyetlere sahip olunmasıdır. Dolayısıyla tartışmalarda zaman zaman öne çıkan NATO'nun küresel bir rol üstlenmekte olduğu savı tümüyle yanlıştır.

Yenilikçi ve Çığır Açan Teknolojilerin Önemi

Küresel düzeyde hissedilen tehdit ve sınamalar dendiğinde stratejik rakiplerin ve potansiyel hasımların yenilikçi ve çığır açan teknolojilere erişim konusunda büyük bir çaba içinde oldukları görülmektedir. Bu sadece devletler değil terör örgütleri dahil devlet-dışı aktörler bakımından da geçerli bir husustur. NATO'nun inovasyonu çalışma ve faaliyetlerinin odağına alması bu bakımdan önemlidir. Zira NATO müttefiklerinin teknoloji alanındaki üstünlüklerini muhafaza etmeleri belirleyici bir husus olacaktır. Özellikle stratejik sistemik rekabetin kendini hissettirdiği yeni güvenlik ortamında yenilikçi ve çığır açan teknolojiler hem tehdit, aynı zamanda da kuvvet çarpanıdır, sınama niteliğinde olsa da fırsatlar da sunmaktadır. Teknolojik üstünlüğün muhafazası ve müttefiklerin sahip oldukları silah envanteri arasında karşılıklı işlerliği (interoperability) sağlamada NATO 2030 raporumuzda da vurguladığımız gibi müttefikler arasında askeri teknoloji transferi ve işbirliğine daha fazla yatırım yapılması önem taşıyacaktır. Başta ABD olmak üzere teknolojiyi elinde bulunduran müttefiklerin bu konuda daha esnek olabilmeleri müttefikler arasında sahip olunan teknoloji bakımından mevcut açığın kapatılmasına da yardımcı olacaktır. ABD'nin Avustralya ve İngiltere'yle birlikte geliştirdiği AUKUS paketi esasen ABD'nin esnekliğe gidebilme becerisini de yansıtmaktadır. Bu yönde geliştirilecek yeni bir anlayışın uygulamaya konması özellikle ulusal silah tedarik çabalarında NATO dışı kaynaklara yönelmesi gibi arzu edilmeyen durumların da önüne geçecektir⁷.

Dayanıklılık

Stratejik Konsept hazırlık sürecinde ön plana çıkan bir husus da direnç ya da dayanıklılık (resilience) olmuştur. Esasen bu olgunun kaynağını Washington Antlaşmasının 3. Maddesinde görmek mümkündür. Bu bağlamda kritik altyapı, ikmal zinciri ve sağlık sistemleri dahil değişik alanlardaki stratejik bağımlılık ve zaafiyetlerin tespiti ve NATO çerçevesinde belirlenen asgari gereksinmelere ilişkin rehber ilkelerin yol göstericiliğinde tek tek müttefiklerin ulusal sorumluluklarındaki bu konuda askeri ve askeri olmayan tehditlere (stratejik rakipler ve potansiyel hasımlar tarafından kullanılan dezenformasyon faaliyetleri gibi) karşı toplumsal dayanıklılığı güçlendirecek önlemler almaları gerekmektedir.

İklim Değişikliği

⁷ <https://edam.org.tr/en/maintaining-natos-collective-technological-edge-geopolitics-of-emerging-defense-technologies/>

Yeni Stratejik Konsept 2010'daki versiyonunda da değinilen iklim değışikliği konusunu görece daha etraflı biçimde ele almaktadır. İklim değışikliğinin zamanımızın belirleyici bir sınaması olduğundan ve İttifak güvenliği üzerinde ciddi etkisi bulunan bir tehdit çarpanı niteliği taşıdığından söz edilmektedir. NATO hiçbir zaman iklim değışikliği alanında norm belirleyici bir örgüt olma iddiasında değildir. Ancak BM çerçevesinde belirlenen hedefler doğrultusunda katkıda bulunabilecek bir konumdadır⁸. Silahlı kuvvetlerin ne şekilde operasyonel sahada faaliyet göstereceğini iklim değışikliği etkilemektedir. Sahip olunan askeri imkan ve yeteneklerin ve kritik altyapının iklim değışikliği karşısında kırılgan durumları gözden kaçırılmayacak bir gerçektir. Dolayısıyla NATO'nun her iklim koşulunda kollektif savunmasını da ilgilendiren farklı operasyon ve misyonları yürütebilecek bir yapıya sahip olmasının ve NATO ülkelerinin silahlı kuvvetlerinin yer aldığı hareketlerin yol açtığı karbon ayak izinin küçültülmesinin, yeni teknolojilerden de yararlanılarak, sağlanması öncelikli bir konu olmak durumundadır.

NATO-AB İşbirliği

NATO-AB stratejik ortaklığının askeri seyyaliyet (mobility), dayanıklılık, iklim değışikliğinin güvenliğe etkisi, yenilikçi ve çığır açan teknolojiler, insani güvenlik, Kadın, Barış ve Güvenlik gündemi, siber ve hibrit tehditlerle mücadele ve Çin'in Avrupa-Atlantik güvenliği bakımından yarattığı sınamalar gibi konularda birbirini tamamlayıcı çabalarla güçlendirilme iradesi Stratejik Konseptte dile getirilmektedir. Bu stratejik ortaklığın gelişimi açısından Türkiye gibi AB üyesi olmayan müttefiklerin AB savunma çabalarına tümüyle dahil edilmelerine getirilmiş olan vurgu önemli ve değerlidir. Umalım ki uzun yıllardır Yunanistan ve GKRY'nin dar görüşlü kısır ulusal politikalarına rehin tutulan bu konuda bir ilerleme sağlanması mümkün olabilsin.⁹

Madrid Zirvesi ve yeni Stratejik Konsept optiğinden Türkiye'de NATO'ya ilişkin tartışmalar

Türkiye NATO'ya katıldığı 1952 yılından bu yana İttifakın kollektif savunması başta olmak üzere tüm hareket, misyon ve diğer faaliyetlerine İttifak genelinde sahip olduğu ikinci büyük ordusuyla katkıda bulunmaktadır. 70 yıl geçmiş olmasına rağmen ne yazık ki Türkiye'nin NATO üyeliği nesnel veriler temelinde sağlıklı bir tartışma konusu haline gelememiştir. Farklı düşünen ve birbirine karşı duruşa sahip ideolojik akımlar konu NATO olduğunda adeta ağız birliği yapmışçasına benzer beyanları dillendirmekte, özellikle son yıllarda güçlenen "Avrasyacılık" hareketi NATO karşıtı bir duruşun toplumda hissedilmesinde öncü rol oynamaktadır. Hamaset ve popülizmin ön plana çıktığı bir ortamda NATO bazılarınca adeta bir ulusal çıkar sorunu, bir "günah keçisi" olarak takdime çalışılmaktadır.

Nihai tahlilde ülkemizin ulusal çıkarlarının azami ölçüde karşılanmasını sağlayacak dış politika vasıtalarından yararlanmak akılcılığın gereğidir. NATO'nun kutsanmasına elbette gerek yoktur. Ancak ulusal dış ve güvenlik politikalarımızın şekillendirilip uygulanmasına katma değer sağlıyorsa bu örgüte mensup oluşumuzdan olabildiğince yararlanılmalıdır. Türkiye'nin NATO'dan çıkmasının dahi tartışılmasında yarar görenlerin Türkiye'nin NATO caydırıcılığından yararlanmayacağı bir senaryoda nasıl bir inandırıcı alternatif güvenceye sahip olunacağına izahını da yapabilmelidirler. Öte yandan Türkiye'nin NATO'dan ayrılması durumunda Batı ile ilişkilerimiz ve önemli dış politika önceliklerimiz bakımından (GKRY'nin NATO'ya katılmasına imkan verilecek olması sadece hatırdaki tutulması gereken bir husustur) nasıl sonuçlara yol açılacağına da değerlendirmelerde önemle dikkate alınması zaruridir.

⁸ <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-new-challenge-for-nato-securing-a-climate-changed-world/>

⁹ <https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/a-new-transatlantic-compact-in-the-aftermath-of-brexit/>

Kimi tartışmada Türkiye'nin kararların oybirliğiyle (consensus) alındığı NATO'daki üyelik statüsünü bir nevi edilgen bir rol gibi değerlendirenler bulunmaktadır. "Türkiye'nin NATO'da alınan kararları uygulamak zorunda olduğu" iddiası dahil bu yönde görüş açıklayanlar ya NATO'nun çalışma ve karar alma yöntemlerinden haberdar değildirler, ya da adeta bir özgüven eksikliğinin yansması olarak NATO'da alınan kararlara Türkiye'nin kerhen rıza gösterdiği inancındadırlar. Unuttukları, ya da hatırlamak istemedikleri gerçek ise Stratejik Konsept gibi temel siyasa belgelerinin uzun bir hazırlık döneminde tüm müttefiklerin görüşleri ışığında şekillendirilip, Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde onaylandığıdır. Kabul edilen Konseptte de Türkiye'nin öncelik verdiği hususların yansıtılmış olduğu bir gerçektir. Dolayısıyla Türkiye'nin karar alma sürecinde edilgen bir role sahip olduğu fikrini çağrıştıracak beyanlarda bulunanların yeri geldiğinde kullandıkları "masaya yumruğumuzu vurur kararı engelleriz" söylemleriyle çelişkiye düştüklerini görmeleri gerekir.

NATO üyeleri arasında zaman içinde gelişmiş bir çalışma kültürü vardır. Danışmalar İttifakın çalışmalarının merkezinde kilit bir husustur. Brüksel'de NATO Karargahında uzmanlık konularına göre farklı Komitelerde ve siyasi niteliğe sahip nihai karar organı Konsey'de de danışmalar Daimi Temsilciler/Büyükelçiler düzeyinde devamlı, her hafta yapıldığı gibi, Dışışleri ve Savunma Bakanlarının dönemsel toplantılarında ve nihayet Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde Zirvelerde de gerçekleşmektedir. Ülkelerin ulusal görüş ve önceliklerini savunarak her müttefikin güvenlik endişesini ve çıkarını karşılayacak bir orta noktada buluşulabilmektedir. Türkiye'nin NATO'daki katkısını sadece sunduğu askeri imkan ve kabiliyetlerle sınırlı görmek yanlış olur. Türkiye'nin sahip olduğu önemli jeopolitik konumunun beraberinde getirdiği bilgi ve deneyim birikimi, komşu olduğu ve NATO açısından da önem taşıyan coğrafyalara ilişkin duyarlılıkları dikkate alan entelektüel katkısı en az NATO'ya sağladığı askeri katkısı kadar değerlidir.

Danışmalar sırasında farklı görüşler ileri sürülebilir. Ancak Washington Antlaşmasının kamuoyunda çok iyi bilinen kollektif savunmaya dair 5. Maddesine uygun olarak "birimiz hepimiz, hepimiz birimiz" anlayışıyla potansiyel tehdit ve saldırılara karşı birliktelik oluşturmuş bu "fikirdaş" ülkeler topluluğunun ortak bir paydada buluşabilme iradesiyle ulusal çıkar ve önceliklerini en optimum noktada birlikte sağlama arayışı yine bu gelişmiş çalışma kültürünün bir gereğidir. Dolayısıyla günümüz jargonuna uygun ifade biçimiyle kamuoyu önünde "ses yükselterek", "had bildirerek" sonuç almaya çalışmak bu fikirdaşlık kültürüyle çelişen bir yaklaşım tarzı olur. Bu söylediğimden şöyle bir yanlış anlama ortaya çıksın istemem. Madem savunduğumuz görüş diğerlerince benimsenmiyor o takdirde aynı "kulüpte" olmanın gereği taviz verip susalım mı? Asla. Nitekim hiçbir zaman da böyle olmamaktadır. Komite ya da Konsey düzeyinde savunduğumuz pozisyonla ilgili olarak tek başımıza kalsak da, ki Daimi Temsilci olarak bizzat yaşadığım çok örnek olay vardır, haklı tutumumuzu izah ve diğerlerine kabul ettirme çabasında gerektiğinde sonuna kadar direnip, sonuç almaya çalışmamız doğaldır. Ancak bunu kamuoyuna dönük üst düzeyli açıklamalarla ortaya koymak özellikle birlik ve tesanüdün en güçlü biçimde ortaya konması gerektiği halihazır jeopolitik ortamda dost ve düşman tarafından yanlış yorumlanmaya müsait bir durum yaratır.

Müttefikler arasında karşılıklı güven, öngörülebilirlik, bizim de üzerinde haklı olarak ısrarla durduğumuz İttifak içi dayanışma ve insicam açısından da önemlidir. Örneğin 2014 yılında Kırım'ı gayrimeşru ve gayri hukuki şekilde işgal ve ilhak ettikten sonra Rusya NATO tarafından bir tehdit olarak ilan edildikten, 2016 ve 2018 Zirve toplantıları bildirilerine de yansıdığı şekilde Devlet ve Hükümet Başkanlarının kabul ettiği karar uyarınca eski Sovyet ya da Rusya menşeli silahların çoğu eski Varşova Paktı üyesi olan yeni NATO müttefik ülkeler silah envanterinden çıkarılması kararı alınmışken İttifak içinde uzun bir üyelik geçmişi olan bir müttefik ülkenin Rusya'dan gelişmiş bir silah sistemi alma kararını anlamlandırmak güçleşmektedir. Öte yandan bir müttefikin bir diğerine, ABD'nin CAATSA yasası örneğinde olduğu gibi, yaptırım uygulaması da elbette kabul edilemez. Zira böyle bir uygulama İttifak birlik ve bütünlüğüne darbe oluşturur ve NATO'nun hasım ve rakiplerini sevindirir. Esasen Türkiye-ABD ikili ilişkilerinin dokusuna zarar verme özelliğine sahip bu

uygulamadan vazgeçilmesini şahsen her vesileyle savunmaktayım. Ancak NATO’da oybirliğiyle alınan ve oluşan iradede payımız olan kararları “a la carte”/seçici bir biçimde uygulamak bahsettiğim itimad havasını bozan bir davranış olarak görülmeye müsaittir.

Bu son husus özellikle Avrupa güvenliğini doğrudan ilgilendiren ve Türkiye’nin yanbaşıında süren Rusya’nın Ukrayna’da başlattığı ve uluslararası hukukun açık ihlali niteliğindeki ve insani drama yol açan savaşla da ilintilendirilebilecek bir durum yaratmaktadır. Türkiye’nin coğrafi konumu, Rusya ve Ukrayna ile ilişkileri, bölge istikrarının süratle ihya edilmesi yönündeki haklı kaygısı elbette diğer müttefik ülkelere göre dengeli bir politika izlememizi gerekli kılmaktadır. Aslında bu NATO açısından da yararlı bir durumdur. Bugüne kadar izlenen, Montreux Sözleşmesinin 19. Maddesinin işletilmesi kararı dahil, politika isabetlidir. Ancak bundan böyle yapılacak değerlendirmelerde “denge” ile “tarafsızlık” kavramlarını birbirine karıştırmamak gerekir. Zira dengeli bir politika izlese de Türkiye’nin tarafı bellidir. Türkiye saldırgandan değil mazlumdan yanadır, Türkiye’nin uluslararası hukuku ihlal ederek Ukrayna’da trajik sonuçlara yol açan saldırgan bir tarafın yanında olması düşünülemez. Kaldı ki Türkiye, diğer müttefiklerle birlikte, NATO’nun Rusya’yı “en önemli ve doğrudan tehdit” olarak ilan ettiği son kararının da parçasıdır. Alınan kararlar doğrultusunda, elbette yukarıda işaret ettiğim şekilde belli bir denge gözeterek uygulamak müttefikliğin gereğidir.

Stratejik Konseptte NATO’nun açık kapı politikası teyid olunmuştur. Finlandiya ve İsveç on yıllardır NATO üyeliğine mesafeli yaklaşmışken Rusya’nın Avrupa’ya savaşı geri getiren adımları üzerine toplumdaki süratli bir kanaat değişimi ve güçlü bir ulusal iradeyle NATO’ya üye olma başvurusunda bulunmuşlardır. Madrid’de bu ülkelerin üyelikleriyle ilgili süreci başlatan kararın ülkemizin de desteğiyle alınmasının ardındaki gelişmeler bilinmektedir, bu bağlamda üçlü memorandum önemli bir kazanımdır. Bu kazanımın sadece üyelik beklentisindeki bu iki ülke bakımından değil, başta ABD olmak üzere diğer müttefiklerin terör gruplarına ve bu arada PYD/YPG’ye ilişkin tutumlarını gözden geçirmelerine yol açacak bir değişimin tetikleyicisi olması temenni edilir. İki ülkenin NATO üyeliği kendi güvenliklerine katkı olmanın ötesinde NATO’nun kolektif savunması açısından da bir artı değer niteliğindedir. Türkiye memorandumla varılan ortak anlayış temelinde ulusal güvenlik endişelerini karşılayacak adımları bu iki ülkenin atmasını bekleyecektir. Katılım Protokolünün her bir müttefik ülkenin parlamentosunda ve bu arada TBMM’de onay sürecinde somut adımların ne ölçüde atıldığını görme imkanı ve buna göre hareket esnekliği olacaktır. Bu yapılırken anılan iki ülke yönünden uluslararası hukuk açısından da varlığı ve uygulaması mazur görülebilecek (vatandaşların iadesinin hiçbir ülke bakımından mümkün olmaması gibi) yasal gerekliliklerin dikkate alınması söz konusu olabilecektir.

Sonuç olarak bilgiye ve nesnel veriye dayalı, nüansları kaçırmayacak bir tartışmaya her konuda olduğu gibi Türkiye’nin NATO’daki yeri ve rolü ve NATO’nun Türkiye’nin güvenliğine katkısı konusunda da büyük ihtiyaç bulunmaktadır. Temennim bilgi kirliliğinin hissedildiği mevcut tartışma ortamının ülkemizde ihtiyaç duyulan sağlıklı değerlendirmelere fırsat verecek bir düzeye evrilmesidir.

